

ראש גדור

gil מצוות – אחריות ומחויבות

תרבות ישראל ומורשתו – כיתות ז

נכתב בהתאם להנחיות המטה לתרבות ישראל

פרויקטים חינוכיים בע"מ

ראש גدول

gil mezot - אחריות ומחויבות

המדרשה באורנים

פיתוח וכתיבת: דותן נשף, רווית דומינסקי וד"ר נירה נחליאל וצוות מנהי המדרשה באורנים
עריכה ורכיש פדגוגי: דותן נשף ונירה נחליאל
ניהול כללי: שרה פלאג

איור: אלה אוריאן

© כל הזכויות שמורות
לרכס פרויקטים חינוכיים בע"מ והמדרשה באורנים

Printed in Israel 2011

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או
לקלוט בכל דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר, כל חלק שהוא
מצפוף זה. שימוש מסחרי, מכל סוג שהוא, בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט.
אלא ברשות מפורשת בכתב מן המוציא לאור.

רכס פרויקטים חינוכיים בע"מ

ת"ד 75 אבן יהודה 40500
טלפון 073-2550055 פקסימיליה 073-25500055
כתובתנו באינטרנט: www.reches.co.il
E-mail: main@reches.co.il

תמונות בספר: לשכת העיתונות, ארכיון קק"ל, אתר www.dreamstime.com ואתר www.123rf.com

עשינו כמיטב יכולתנו לאטור את בעלי הזכויות של כל החומר מקורות
חיצוניים. אנו מתנצלים על כל השטויות או טעות. אם יובא הדבר
לידייתנו נפעל לתקן במהדורות הבאות.

מסת"ב ISBN 978-965-403-953-6

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

בני ובנות מצויה

אָלֵר רְכָזָן: תִּמְגָלָהִות

7	שינוי וشيخור בתרבות ואצל
10	התברורות של בניים ובנות

אָלֵר עַזְעַז: נֶזֶבֶת

16	מהי מצויה? האם מצויה היא חלק מהחי?
18	מצויה ללא גבולות - כיבוד הוריהם
20	בר מצויה - בר דעת - בר עונשין

אָלֵר מְלֵיאָה: סְנוּסָה

23	מהו סמל?
24	התפילין - חובות וזכויות

אָלֵר רְגַיָּה: גְּדוּלָה

27	מהו טקס?
30	גלגולו של בר/בת מצויה
37	סיפורי בני מצויה שונים
45	טקס בת מצויה
52	טקסיים שונים - בתי כניסה שונים: ממשימת מחקר

ערכים בפרשת השבוע

אָלֵר רְכָזָן: אַחֲרַיוֹת קָרְבָּאָת - אַחֲרַיוֹת קָרְבָּאָת וְאַחֲרַיוֹת גְּרָאָת

54	מהי פרשת השבוע?
55	התמצאות ומציאות פרשות השבוע
56	מדרש עתיק וחידש - מהו מדרש?
59	מהו מדרש? - מדרש תמונה
60	מוכון לדרשה אישית

אָלֵר עַזְעַז: פְּרָשָׁת גְּרָאָת - אַחֲרַיוֹת קָרְבָּאָת וְאַחֲרַיוֹת גְּרָאָת

62	פרשת בראשית: אחריות האדם בעולם
65	פרשת וירא: איך קוראים לר?
68	פרשת חי שרה: קוללה של נערה
70	פרשת וישלח: מאבק עם מלאך
73	פרשת וישב: יחסים בין אחיהם
75	פרשת מקץ: רידעה מהארץ - מותי והאם?
77	פרשת ויחי: כוחה של ברכה

אחר ציון: פראוט אונט - נזונה, אחירות וabhängות

81	פרשת שמוטה: מהיגותה של מרים הנביאה
84	פרשת יתרו: מתן תורה: "אנחנו מתגללים ייחדי"
87	פרשת תצוהה: הbang עושה את האדם

חגי ישראל – מסורת וחידוש

אחר ריקון: דין אפק גבגוי

90	התחלות וסמלים ראש השנה
93	שנות טובות
95	יום כיפור

אחר ציון: מיקון איין, אגרטוי, גאלין

98	"ב בחשוון - יום הזיכרון לרצח יצחק רבין
102	חנוכה - מחושך לאור
104	ט"ו בשבט - נטיעת שורשים

אחר ציון: נרנילות ואינז'

107	פורים - אסתר גיבורת המגילה
110	פסח - ארבעת הבנים מההגדה

אחר רגלאן: גהוות יהק נארהרט

113	ימי הזיכרון - האזכור היהודי
115	יום השואה - מהי השואה בשבילי?

אחר אהיאן: יומן חאנזנאות ונאנזנאות

119	מהי עצמאות?
120	מעמד הכרזת המדינה
121	מגילת העצמאות
126	ערכי מגילת העצמאות

אחר ציון: פיקם רגוט

129	ספרית העומר ול"ג בעומר
132	שבועות - שמות החג

ציונות – אחריות ומחויבות לאומית

அத்மாகியம் வாய் வீணு

137	ஓலோசிடம் ஓலோசிடே ▲
145	நீஸ் ஓலோசோட் ▲

כלי עבודה מרכזים בחברת:

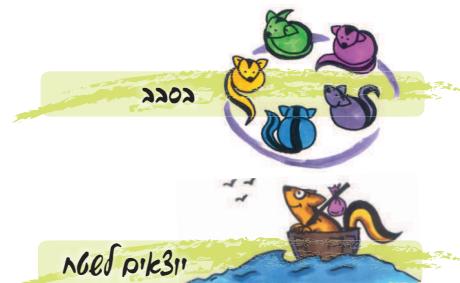
תרגילי מחשבה וכתיבה אישיים

שאלות מחשבה לדין כיתתי ומשימות יצירה

שאלה להתייחסות של כל אחד מהמשתתפים, ללא דין

עבודות חקר ועריכת ראיונות

משימות סיכום המביאה את הנושא הנלמד לbijeo מעשי במרחב
הבית-ספר

פעילות ולימוד בקבוצות

פעילות המשלבת איתור מידע מהאינטרנט

בני ובנייה מצויה

אלאן ראלן: התגלות

שינוי ושמור בתרבות ואצל

סיפר הרבי מרוזין:

פעם אחת היה למשה בן יחיד טוב מאד שהיה בסכנת נפשות גדולה. ציווה הבعل-שם-טוב לעשות נר של שעווה, ונסע לעיר והדביק את הנר לאילן והדליק אותו, התפלל, וייחד יהודים, וכיון כוונות, ופועל ישועה [=תפילה] התקבלה והילד ניצל] בעזרת השם יתברך.

ודור אחר כך היה מעשה כזה של פיקוח נפש אצל המגיד הקדוש, גם הוא הכהן נר ונסע לעיר, ואמר: היהודים והכוונות שכיוון הבעל שם טוב אין יודע, רק אתפלל את התפילה של הבעל-שם-טוב, ואסמן על הכוונה שכיוון הבעל שם טוב. ונתקבה התפילה והצליח לגרום להצלחה גם כן.

ודור אחר כך היה מעשה כזה אצל הרב הקדוש ר' משה ליב מסאטוב, ואמר: אנו אין לנו כוח אפילו לעשות כמו שעשה המגיד הקדוש, ולא יכולים להדליק נר ולכת ליער, אנחנו לא יודעים את תפילת הבעל-שם-טוב. لكن רק אספר המעשה לשם יתברך, ואולי יעוז. וכן היה [הצלח לבטל את הגזירה] בעזרת השם יתברך.

מעובד על-פי ראוון ז"ק, הכנסת ישראל, עמי' 23.

הגןlac גןlac (הגלאן)
מחולל תנועת החסידות - תנועה של ההתאחדות דתית והברתית שಕמה במרקח אירופה באמצע המאה ה-18 וקיימות עד ימינו. הבعش"ט נודע באישיותו הסופחת וחשב לאיש מופת המגיד הקדוש - רב בדוב בעה, המגיד ממוריטשא, ממשיכו של הבעל-שם-טוב.
הרבי מסאטוב - רבי משה יהודה ליב מסאטוב היה אדמור"ר בדור השלישי והרביעי לתנועת החסידות, והוא רbm של אלף חסידיים. ידוע במיוחד באהבתו לכל יהוד.
הרבי מרוזין - נכדו של המגיד הקדוש, מגדולי מנהיגי החסידות בדורו.

קראו כל פעם פסקה מהסיפור החסידי.

מה המשיך והשתمر בעבר לדור הבא? ומה השתנה? האם הבקשה האخונה התמלאה?

אחרי סיום הקריאה - מה ניתן למדוד מהסיפור הזה? האם צריך לשמור את המעשה? האם

מספיק רק לספר את הסיפור? אולי הפעונה בלבד מספיקה?

מה נשאר בדור שלנו, לדעתכם, אם אפילו אין מי שיספר את הסיפור?

אילו דברים חשוב לנו לשמר ואילו לא?

חפץ ממשמעותי (או חפצים):

חלומות שהוא לי:

עצות לחיים:

אירועים חשובים שקרו לי:

מקומות מגורים שעברתי:

נולדתי בשנה:

זכרונות ילדות:

כינויי חיבת:

נופי ילדות:

אלאגה זוֹרֶת

דמיינו מזודה ישנה וגדולה שירשתם מבית סבא וסבתא: מה מכילה המזודה? (חפצים ממשמעותיים, בגדים ישנים, מתכוונים, אמרות כנף, ריח, תפיסת עולם, תמונות, מכתבים, סיפורים וכדומה).

- ◀ מה הייתם בוחרים לעשות עם תכולת המזודה?
- ◀ מהו הערך של כל בחירה? מהו המחיר?
- ◀ מה היחס בין ישן לחידש במסורת המשפחה שלנו? מה חשוב לשומר בה?
- ◀ מהי האחריות שלנו כלפי המורשת התרבותית שלנו? כמה צריך לשמר? متى צריך לשנות?
- ◀ איך בוחרים מה לשמר כשמורשת מורכבת מתרבות רבות?

התבגרות של בנים ובנות

חברת בני האדם בתרבות השונות קובעת דפוסי חיים ונורמות, המעצבות יחיד וחברה בمعالgi החיים השונים. אחת הדרכים של החברה לעיזבו של היחיד היא הצמדת מעשים, טקסיים, חובות ומחויבות לאוטו הגיל שבו נחשב האדם לבש וכשיר למלא אחר הציפיות שהחברה תולה בו.

למשל, בחברה הישראלית נקבע כי בגיל 18 חלה על בניים ובנות חובת גיס לצבא. משתמש מכך ההנחה כי בגיל זה כשירים הנערים והנערות לשאת באחריות רבה לחייהם ולחיי אחרים, ולעומוד במשימות צבאיות ולאומיות שהמדינה מותווה.

בעבר לא חגגה החברה היהודית את בר המצווה בתאריך אחד לכלם. ציון התבגרות נעשה על ידי ההורים כשהרגישו שבניהם מתאימים לכך או על סמך בדיקה פיזית: הבאת שתי שערות מבתי השחי או הערוונה כעדות לבגרות מינית. במשך הזמן, עקב מבוכה ורצון לצין באופן אחד את תחילת תהליך הבגרות, נקבע גיל 12 כzion לבנות וגיל 13 כzion לבנים. העדות הראשונה לגבי האחדת התאריך מצויה במסכת אבות במשנה (פרק ה, הלכה כ"א): "בן שלוש עשרה למצוחה".

למה חוגגים בת מצוחה בגיל 12?

אמנם אין במקורות ציון טקס של בת מצוחה, אבל קיימות בהם תיאיחסות לגיל הבגרות של הבת.
הרמב"ם אומר:

"בת מיום הולדתה עד שתהיה בת שתים עשרה שנה גמורות היא הנקרת 'קטנה' ונקרת תינוקת... אבל אם הביאה שתי שערות למטה בגוף במקומות הידועות להבאת שיער, והיא מבת שתים עשרה שנה ויום אחד ומעלה - נקרת נערה."

הרמב"ם, הלכות אישות, פ"ב, הלכה ו

לפי הרמב"ם, המעבר של הבן מילדות לבגרות מתרחש באחת בגיל 13. לעומת זאת, הבת עוברת תהליכי הדרגתיבי: מגיל 12 היא נקרת "נערה", ורק לאחר شيء חדשניים נוספים היא נקרת בוגרת.

הקדמת גיל הבגרות של הבת ביחס לבן מבוססת על העבודה הפיזיולוגית הניכרת, שהבת ממהרת להתבגר יותר מן הבן. במדרשת בראשית הרבה מנמק רביעי יוסי בן זמורה את הקדמת הבגרות של הבת, בטענה שגם מבחינה שכילת היא מ מהרת להתבגר:

"ייבן ה' אלוהים את הצלע, מלמד שננתן הקב"ה בינה יתרה באישה, יותר מבאיש".

בראשית רבבה, פרשה י"ח

במציאות החיים המודרנית עולה באופן חריף שאלת CISורי ויכולתו של היחיד לעמוד בנסיבות ובנסיבות שהחברה מעמידה בפניו. הדבר בולט במיוחד לגבי ההתברורות: האומנם גיל 13 לבנים וגיל 12 לבנות הוא הגיל הנכון והמתאים לטקס מעבר לחברות המבוגרים?

כמה הזמן לאחר חתונתך?

גאג'וּמָה

לפניכם רשימה של מעשים, CISורים, יכולות וטקסיים. עליכם להגיאו להסכמה קבוצתית: התאימו לכל אחת מהכותרות ברשימת הגיל המתאים. עליכם להגיאו להסכמה קבוצתית:

הגיל	הפעולות
	להתפרנס
	לשחק במחשב
	להוציא רישיון נהיגה
	להינשא ולהקים משפחה
	להתלבש בלבד
	להתנסח בפעם הראשונה
	להתגייס לצבא
	ליישאר בלבד בבית
	לבחור לכנסת
	להתחיל ללמידה
	לשמרטף
	לעזר בבית
	להתאפר
	להגיאו מאוחר בביתה
	לחורר עגילים/פירסינג
	לקנות לעצמי בגדים

הוא היה אומר:

בְּן חִמְשׁ שָׁנִים לַמְּקָרָא,
בְּן עֶשֶׂר לַמְּשָׁנָה,
בְּן שֶׁלַשׁ עֶשֶׂרֶת לַפְּצָזָת,
בְּן חִמְשׁ עֶשֶׂרֶת לַתְּלָמֹוד,
בְּן שָׁמְנוֹנָה עֶשֶׂרֶת לְחַפָּה...

משנה, מסכת אבות, פרק ה, משנה כ"א

- מהם החלבים שקבעו חז"ל? מה המשמעות של "מקרא", "משנה", "תלמוד"?
- מה בראשינה שבמסכת אבות דומה למציאות החיים שלנו?
- מתי, לפי המשנה, מתרחשת התבגרות?
- למה, לדעתכם, צריך לקבוע רישימת משימות לפי גילאים?

הה קוגה גלאות? 1

לפניכם קטע המთאר כיצד נהגו לקבוע בגורות ביום בית שני (לפני אלפיים שנה).
קראו את הקטע ובצעו את ההנחות שאחריו.

בַת אַחֲת-עָשֵׂרָה שָׁנָה וּמָאֵם אֶחָד - נְדֹרִיָּה גְּבֻדָּקָן.
בַת שְׁתִיִּים-עָשֵׂרָה שָׁנָה וּמָאֵם אֶחָד - נְדֹרִיָּה קְרִימָן,
אֲבֹדְקָן כָּל [שָׁנָת הַשְׁתִיִּים-עָשֵׂרָה].

בָּן שְׁתִיִּים-עָשֵׂרָה שָׁנָה וּמָאֵם אֶחָד - נְדֹרִיָּה גְּבֻדָּקָם.
בָּן שְׁלֹשׁ-עָשֵׂרָה שָׁנָה וּמָאֵם אֶחָד - נְדֹרִיָּה קְרִימָן,
אֲבֹדְקָן כָּל [שָׁנָת הַשְׁלֹשׁ-עָשֵׂרָה].

משנה, מסכת נידאה, פרק ה, הלכה ו

- הס梗:**
- **נדרים** = התcheinיות בשבועה לעשוות משה.
 - **גבಡקים** = בודקים אם הנער או הנערה מבנים למה התcheinיב.
 - מאיזה גיל עד איזה גיל בודקים נדרים אצל הנער והנערה?
 - מדויע לדעתכם יש הבדל בגיל בין הבנים והבנות?
 - על פי מה קובעים (במשנה שלמעלה) כי הנער/ה כבר בוגר/ת?

משימה:

- הכינו חידה או הצגה שתציג את התנאי שניסחתם לקבוצות האחרות.
- על שאר הקבוצות לפטור את חידתכם ולזוזות את התנאי.
- אתם יכולים להיעזר בהצעות הבאות להכנות החידה שלכם:
- חידת צירורים, הצגה או פנטומימה, חידה בעלפה.

לפניכם קטע המתאר כיצד נהגו לקבוע בגורות בימי בית שני (לפני אלפיים שנה).
קראו את הקטע ובצאו את ההנחהות שאחריו.

- **תינוקת** **שׁהַבִּיאָה** **שְׂתִּי** **שְׁעֹרֹת...**
- **חִזְבֶּת** **בְּכָל** **מִצּוֹת** **הַאֲמֹרֹת** **בַּתּוֹרָה.**
- **וְכוֹן** **תִּינְזֵק** **שׁהַבִּיאָה** **שְׂתִּי** **שְׁעֹרֹת...**
- **חִיב** **בְּכָל** **מִצּוֹת** **הַאֲמֹרֹת** **בַּתּוֹרָה.**

משנה, מסכת נידה, פרק ו, הלכה י"א

הסגרה:

תינוקת, תינוק = לא מובן של ימיןו, אלא נער או נערה, שעוד לא צמח שערם בערכו וביבית השחייה.
שְׂתִּי שְׁעֹרֹת = מישור הערווה.
חִיבת, חִיב = חייבים לקיים את כל המצוות, ואם לא יקימו ישאו בעונש על כן.

מהו השינוי העיקרי שעוברים הנערות והנערים מרגע הבאת

השערות?

על פי מה קובעים (בקטע של מעלה) כי הנער/ה כבר

בוגר/ת?

משימה:

הכינו חידה או הצגה שתציג את התנאי שניסחتمם לקבוצות האחרות.
על שאר הקבוצות לפתור את חידתכם ולזהות את התנאי.
אתם יכולים להיעזר בהצעות הבאות להכנות החידה שלכם:
חידת צירום, הצגה או פנטומימה, חידה בעלפה.

לפניכם קטע המתאר כיצד נהגו לקבוע בගרות בימי הביניים.
קראו את הקטע ובצעו את הנקודות שאחריו.

הבט, פיום לזרקה עד שתהיה בת שיטים-עשרה שנה גמאות - היא נקראית קטנה,
ונקראית תינוקת...
והיא מפת שיטים-עשרה שנה ביום אחד ומעלה - נקראית נערה. ... אין בין נערות
לבגרות, אלא ששה חידושים בלבד.

רמב"ם, יד החזקה, הלכות אישות, פרק ב, הלכה א-ב

הבט, מישאיל עד שיזהו בין שלוש-עשרה שנה - נקראית קטנה
ונקראית תינוק... והוא מבין שלוש-עשרה שנה ביום אחד ומעלה - נקראית גודל, ונקראית
איש.

רמב"ם, יד החזקה, הלכות אישות, פרק ב, הלכה י

הסיג:

תינוקת, תינוק = לא במובן של ימיינו, אלא ילך או ילדה שאינם מחויבים עדין
במצוחות החבורה הבוגרת.

- ◀ מדוע לדעתכם החליטו על שלבים אלה?
- ◀ מה ההבדלים בין בנים לבין בניית בקטע שקראותם?
- ◀ על פי מה קבועים (בקטע שלמעלה) כי הנער/ה כבר
בוגר/ת?

משימה:

- הכינו חידה או הצגה שתציג את התנאי שניסחتمם לקבוצות האחרות.
◀◀◀
על שאר הקבוצות לפטור את חידתכם ולזהות את התנאי.
אתם יכולים להיעזר בהצעות הבאות להכנת החידה שלכם:
חידת צירום, הצגה או פנטומימה, חידה בעלפה.

- ◀◀◀ **לפי הקטעים - על פי אילו אמות מידת (קריטריונים) קבועים בගרות?**
- ◀◀◀ **איך כל אחד מכם היה רוצה לבטא את הבוגרות שלו?**
- ◀◀◀ **על פי מה אנו קבועים אם אנו בוגרים?**
- ◀◀◀ **האם יש קריטריונים אחרים שלא נזכיר במקורות שהובאו?**
- ◀◀◀ **האם לדעתכם גיל זה הוא המשמעותי לציוון התבגרות?**

עלך עלי: אגדות

מהי מצווה? האם מצווה היא חלק מהחי?

אגדות

התרבויות היהודית היא תרבות של מצוות מעשיות. היא מלאה את האדם בכל שלב בחיים, ו"לקחת אחריות" על כל פרט של התפקיד היומיומי. המילה 'מצווה' שיצת למשפחת המילים: צו, ציווי. מקובל ליחס למצוות מקור של ציווי אלוהי, אשר הוא הסמכות המצווה, והרבנים במהלך הדורות פירשו והבהירו את מהות הצו. הטקסט היהודי הוא טקסט מצווה הדורש מן הקורא בו חשיבה, הרגשה ופעולה. מה משמעות מצווה עבור אנשים שאינם דתיים? איזה תוכן ערכי ומחייב אפשר לצקת אל המושג "מצווה"?

גאומן אליאן!

בחרו וכתבו מה מון הערכיהם והמצוות קיימים בחייםכם:

לא לגנוב	לספר ביציאת מצרים	להאמין שיש אלוה
לא לרכל	לשבת בסוכה	להתפלל לאלוהים
לא להעליב אדם ברבים	להшиб אבדה לבعلיה	לŁמוד ולŁלמוד תורה
לא לשונא	לכבד את אביך ואמך	לקבוע מזוזה בפתח הבית
לא לנוקם	לא לעשות פסל ופסיכה	להניח תפילה
לא לחמוד	לא לשים מכשול בפני עיור	לברך אחרי הארוחה
לא לרצוח	לא לאכולבשר שאינו כשר	לשבות בשבת
לא לחתות בגוף כתובת קעקע	לא לאכול חמץ בפסח	לעשות מעקה ליג (בטיחות)
לא לקלל אב ואם	לא לتبוע חוב מעני	لتת צדקה ותרומה
...	לא להלוות בריבית	לאהוב את כל בני האדם
...	לא לנקחת שוחד	لتת כבוד ליזקן